

нормы паводзін у грамадстве, якія патрабуюць ад людзей сумленнасці, праўдзівасці, прапавітасці і многіх іншых якасцей, якія адносна ця дагэтуль начальна вучаць каштоўнасцей.

Што да падашліў, то яны лабаўлены фантастычнага, чароўнага элемента. Пададзім скіраваны ў мінулае, асновы іх сюжэтаў звычайна служаць гістарычнай падзеі. Азнаямленне з імі дае магчымасць дзіцяці дахранюцца да гістарычнай памяці народа, да крыніц этналогіі і гісторыі роднага краю, адлучыць свае духоўныя карані.

Фальклорныя творы выступаюць для дашкольнаў як узор маральных паводзін, скарыцця розных дэсаў і характараў, сімвал чысціні і міласэрнасці.

Яны дапамагаюць дзіцяці не толькі не згубіць, а нават і далей развіць той, дараваны ім ад самога нараджэння, дар дзяцінства, дзе душа і сэрца накіраваны на іштата чалавска.

БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРНАЯ КАЗКА ДЛЯ ДЗЯЦЬЕЙ: ТРАДЫЦЫІ І НАВАТАРСТВА

Лілія Зылевіч (Мінск, Беларусь)

У сучаснай беларускай дзіцячай літаратуры жанр казкі найбольш актыўна развіваецца. Писменнікі авяртаюцца да традыцыйных фальклорных сюжэтаў ці рэалізуюць уласную арыгінальную аўтарскую задумку. У любым выпадку літаратурная казка аднаўляе жанравыя трафарэты, што не адмяняе аўтарскага права на эксперымент і арыгінальнасць. Рэдактар, які працуе з літаратурай для дзяцей, адсочвае адпаведнасць рукапісу казак гэтым патрабаванням.

Аб'ектам нашага даследавання сталі беларускамоўныя літаратурныя зборнікі дзіцячых казак, якія падрыхтавала выдавецтва «Мастацкая літаратура» ў рамках серыі «Казкі XXI стагоддзя». Чытацкі адрас – дашкольны і малодшыя школьны ўзрост. Прыкладзім імёны аўтараў і назвы зборнікаў: Н. Бучыцкая «Прыгоды маленькай машыны» (2008), П. Васючэнка «Каларовая Затэка» (2008), А. Бутвіч «Прыгоды Віруса Шкоды» (2009), А. Масла «Як пані Чаротная на годзі ў Палану бегала» (2010), А. Карлюкевіч «Зорны шлэх белых гарлачыкаў» (2010).

Нашай мэтай было прааналізаваць, як у сучаснай аўтарскай казцы судзіцца традыцыі і наватарства. Пераглянуць традыцыйныя жаравыя прыкметы казкі:

- анімізм і антрапамарфізм (жывыя, расліны і нават прадметы ў казцы могуць размаўляць);
- канфлікт добра і зла з абавязковай перамогай добра;
- раздзяленне персанажаў на станоўчыя і адмоўныя;
- пакаранне ці пераыхваанне адмоўных герояў і ўзнагарода станоўчых за высокія маральныя якасці;
- наяўнасць чароўнага прадмета;
- адсутнасць дакладнага ўказання на час і месца дзеяння;
- характэрныя прыёмы сюжэтнага развіцця;
- характэрныя прыкметы стылю.

Названыя жаравыя прыкметы знаходзяць адлюстраванне ў сучасных казках. Без анімізму і антрапамарфізму казка як жанр наогул не можа існаваць, таму спыніцца на гэтым аспекце мы не будзем. Традыцыйны канфлікт добра і зла ў сучасных творах нірадка прадставлены не зусім традыцыйнымі для дзіцячай літаратуры персанажамі: камп'ютарныя праграмы і вірусы, рапучкі і кузуркі, рыбакамі і алхімікамі, аўтамабілі і аўтобусамі і г. д. Напрыклад, у казцы А. Бутвіча «Прыгоды Віруса Шкоды» гэта з аднаго боку кароль Віндаўс Вялікі і яго памочнікі, а з другога – Вірус Шкоды. У казцы А. Масла «Як пані Чаротная на годзі ў Палану бегала» станоўчымі персанажамі з'яўляюцца чаротная рапуха, страказа Дзюорна, Рыбец, а адмоўнымі – Пладзіш жоўты і Пладзіш шчырацны. Адмоўныя героі перацёр нягледу ў сваіх злосных задумках, а добрыя персанажы здзяйснююць свае мары. Пані Чаротная з названай казкі стала пачынальніцай новай дынастыі чаротных рапуч. У Каларовую Затэку з адзінай казкі П. Васючэнка перастала цячы атручаная вада, і усё вядзючая жывунасць нарадзіла змагаць жыць спакійна.

Папулярным у наш час сталі казкі з займальным сюжэтам, дзе канфлікт добра і зла адсутнічае. У казцы Н. Бу-

1. Бондарэўская, Е. Я. *Тэорыя і практыка дачыносно-арыентіраванага адукацыянага / Е. Я. Бондарэўская. – Растав на Доу, 2000.*

2. Бороздзіна, О. С. *Из опыта работы по приобщению детей к традиционной народной культуре / О. С. Бороздзіна // Начальная школа. – 1994. – № 10. – С. 17–19.*

3. Грымавіч, А. А. *Нарочна педагогіка беларуска / А. А. Грымавіч. – Мінск, 1999.*

4. Кудрявец, В. Т. *Інавацыійнае дошкольнае адукацыянае: опыт, праблемы і стратэгія развіцця / В. Т. Кудрявец // Дошкольнае адукацыянае. – 1998. – № 11. – С. 65–70.*

5. *Старжынская Н. С. Тэорыя і метадыка развіцця беларускага адукацыянага дашкольнага / Н. С. Старжынская. – Мінск: Тэхналогія, 2006.*

чынскай, напрыклад, на задумцы аўтара пераважае пазнавальны аспект зместу і адмоўных персанажаў няма, што з'яўляецца арыгінальным для абранай жанры. Сапраўды, цяжка сабе ўявіць добрых і пронных машын.

Што тычыцца чароўных прадметаў, то трэба адзначыць, што ў сучасных літаратурных казках яны сустракаюцца рэдка, чым у народных. У аналізаванай серыі твораў іх можна знайсці толькі ў «Прыгодзе Віруса Шкоды». У Шкоды ёсць дыван-неўдзімка, пладзіш-неўдзімка, зоркалет, што дазваляе яму перамяшчацца па міжгалактычнай прастору. Наяўнасць чароўных прадметаў у гэтай казцы абумоўлена фантастычным і прыгодным зместам.

Указанне на час і месца дзеяння ў казках звычайна абавязковае, таму што катэгорыі часу і прасторы ва ўспрыманні дзіцяці дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту – асновы «спажываюць» казак – яшчэ не сфарміраваліся. Аднак на працягу наступнай тэндэнцыі: калі ў народных казках дзеянне адбывалася «даўным-даўно», то творы сучасных аўтараў паказваюць уражанне, што ўсё адбываецца цяпер ці было зусім нядаўна. «Трыдзятыя царства» ў якасці месца дзеяння сёння таксама непапулярнае. Прастора, дзе адбываецца падзея, пры ўсім абавязаванасці звычайна абмежаваная. Месца дзеяння казкі П. Васючэнка абазначана так: *ёсць на свеце Каларовая Затэка, дзе рыба зусім не ловіцца... Падзеі казкі А. Бутвіча адбываюцца ў камп'ютары, а прыгоды маленькай машыны – у гаражы і на дарозе, па якой яна ездзіць то ў дзіцяці садзік, то ў бібліятэку, то ў вёску, то па аўтамабільку. Аўтары не удакладняюць, дзе іменна знаходзіцца затэка, сажалька ці аўтамабілька. Гэта не мае значэння, важна, што названыя аб'екты дзеі неадночы бачылі і могуць іх сабе ўявіць.*

Цікавай і азначаным аспекце з'яўляецца казка А. Масла. Беларуска рапуха пераадымае вялікую адлетнасць, накіроўваючыся ў годзі да літоўскай цёткі. Гісторыя пані Чаротнай пачынаецца на сажалцы, з якой па Заходняй Давіне яна трапіла на ўзбярэжжа Балтыйскага мора ў Палану. Такім чынам, казка рэалізуе пазнавальную функцыю: сочыць за прыгодамі рапухі, даць атрымае весткі з геаграфіі.

Звернемся да ацанкі формы казак і прааналізуем характэрныя для гэтай жанры прыёмы сюжэтнага развіцця. Традыцыйны для казкі з'яўляюцца, напрыклад, наступныя прыёмы: важныя ўчынкі здзяйсняюцца тройчы (лічыць тры наогул мае магчыма значэнне), знавакля падзеі адбываюцца падчас адсутнасці галоўнага героя... А. Бутвіч у сваім творы аб'яўляе значэнне мігучай лічыць тры: аб гэтым сведчыць наяўнасць трох смарчдзі Віруса Шкоды, якія скажам у трох дасягальных працэсах. Гэты аўтар выкарыстоўвае і другі распаўсюджаны прыём сюжэтнага развіцця ў казцы: небяспэка прыходзіць да героя, калі кароль Віндаўс Вялікі ад адзёс. У казцы А. Масла таксама быда прыходзіць, калі пані Чаротная накіравалася ў годзі да цёткі: падчас Валікага налёту бусоўна загінула ўся яе сім'я.

ца. Жанравы прыкметны зместу і формы казкі аўтарамі вытрымаваюцца. Разам з тым, пісьменнікі пашыраюць магчымасці традыцыйнага жанра: у зборні персанажаў, у адсутнасці яўна выражанага канфікта добра і зла, у лакалізацыі прасторы, у дэманіраванні пазнавальнага аспекта зместу. Спецыялісты выдавецкай справы са свайго боку працягваюць якасныя, прыгожыя выданні, якія сведчаць аб тым, што драцвалі над імі таленавітыя людзі з вядомай любоўю да дзяцей.

Літаратура

1. Беларуская дзіцячая літаратура: вучэб. дапам. / А. М. Макаравіч [і інш.]; пад агул. рэд. А. М. Макаравіча, М. Б. Яфімавай. – Мінск: Выш. шк., 2008. – 688 с.
2. Какая фішка нужна кніжцы: што не хавае нацыянальнай дзіцячай літаратуры // Знамя юности. – 2 лютага (№ 1). – 2009. – С. 26–27.

ФОРМИРОВАНИЕ ЭТНОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ ПРИ ИЗУЧЕНИИ РКК

Ино Киквидзе (Кутаиси, Грузия)

Современная методика обучения иностранным языкам ориентирована на формирование у учащихся реальной коммуникативной компетенции, способной обеспечить адекватное общение и взаимопонимание в современном обществе. Подготовка молодежи к жизни в поликультурном мире – важнейшая задача, на решение которой нацелено университетское образование. В докладе Международной комиссии по образованию отмечается, что одна из важнейших функций обучения – научить людей жить вместе, помочь им преобразовать существующую взаимозависимость государств и этносов в сознательную солидарность. В этих целях образование должно способствовать тому, чтобы, с одной стороны, человек осознал свои корни в мире, и с другой – привить ему уважение к другим культурам [2, с. 52].

Безусловно, только через постижение собственных корней, уникальности своей культуры и языка, на основе осмысления культурных ценностей собственного народа возможно формирование чувства уважения к другим культурам, способности видеть, признавать их своеобразие и ценность.

Этнокультурное обучение последовательно осуществляется в течение всего процесса воспитания и обучения.

Особая роль иностранного языка в комплексном процессе приобщения учащегося к «чужой» культуре определяется тесной генетической связью языка народа с его культурой, менталитетом. В современной лингвистике, для которой характерен углубленный интерес к вопросам соотношения языка и сознания, образа мышления народа, подтверждаются положения о специфике национальных когнитивов, о значимости изучения языковой картины мира для понимания специфики национальной когнитивной сферы, о необходимости изучения языка с ориентацией на приобретение лингвокультурологической информации.

В процессе преподавания русского, как и любого иностранного языка, следует обязательно учитывать данный фактор, поскольку овладение иностранным языком – это не только изучение его лексической и грамматической систем, а также знакомство с другим миром, с иным мировоззрением, с особым семантическим наполнением. «Изучить чужой язык не значит привнести новые ярлычки к знакомым объектам. Овладеть языком – значит научиться по-иному анализировать то, что составляет предмет языковой коммуникации» [1, с. 382]. Здесь уместно вспомнить грузинскую поговорку *Человек столько раз человек, сколько языков он знает*.

Безусловно, в процессе обучения иностранному языку невозможно усвоить все стереотипы, характерные национальной языковой картине мира, поскольку, по мнению исследователей, они относятся к сфере бессознательного. Стереотипы родной культуры как или иначе будут определять восприятие культурных стереотипов изучаемого языка [3, с. 18]. Тем не менее, задача состоит в том, чтобы максимально углубить знание изучаемого иностранного языка, расширить круг информации о фоновом наполнении коммуникативных единиц.

Этнокультурный материал, используемый для формирования этнокультурной компетенции студентов, многообразен. В вузовской практике можно выделить два основ-

ных способа преподнесения студентам лингвокультурологической информации: 1) введение в программу специальных курсов, нацеленных на изучение страноведческой и культурологической информации, таких, как: страноведение, введение в славянскую филологию, лингвокультурология, фольклор и т. д.; 2) последовательная этнокультурная ориентированность обучения иностранного языка, которая реализуется практически на протяжении всего периода обучения.

Университетская программа по иностранному языку, нацеленная на овладение студентами русским языком на втором сертификационном уровне, предполагает достаточно высокую степень лингвистической и экстралингвистической коррентности при решении коммуникативных задач. Для этого необходимы фоновые знания, которые невозможно приобрести лишь в процессе изучения теоретических дисциплин. Формирование коммуникативных компетенций в основном происходит на практических занятиях по русскому языку, включающих работу по всем четырем направлениям, аспектам – аудирование, чтение, письмо, говорение. Обогащение речевых возможностей студентов этнокультурной информацией реализуется, с одной стороны, с помощью тематически подобранных и систематизированных материалов об истории, географии, быте, государственном устройстве и т. д. страны изучаемого языка.

В таком процессе информативно наиболее значимыми являются языковые единицы – слова и фразеологизмы, так называемая безэквивалентная лексика, в основном отражающая особенности природных или социально-политических явлений, быта и менталитета народа. Именно эти слова являются ключом к пониманию специфики национальной языковой картины мира. С воспитательной и образовательной точек зрения богатейшим материалом являются пословицы, фольклорные образы, картины, благодаря своей художественной силе, глубине и жизненности, в известном отношении служат нормой и образцом. Язык пословиц, поговорок, загадок, прибаюток – образец живой народной речи – характеризуется ярким этническим колоритом и с наибольшей полнотой отражает культурные ценности народа.

На занятиях социализация таких единиц и образов, их введение в сферу коммуникативной компетенции учащихся происходит в основном в процессе работы над текстами. Поэтому правильный, продуманный подбор текстов имеет огромное значение. Тексты или фрагменты текстов должны соответствовать познавательным и коммуникативным потребностям студентов, что будет способствовать положительной мотивации учащихся, углублению их интереса к изучаемому иностранному языку и народу – носителю этого языка. В качестве текстового материала, в основном, безусловно, отбираются образцы художественной литературы или фрагменты из произведений. Культурологически ценная информация, представленная в художественном произведении, в силу создания эстетической установки, повышает интерес учащихся и лучше запоминается.

Однако следует отметить, что тексты, отбираемые для работы в целях изучения языка, должны быть разнообразны в жанровом отношении, чтобы учащиеся смогли охватить всю многогранную палитру типов речи, ознакомиться с стилистическими особенностями текстов различных жанров. Например, без соответствующего анализа особенно